

Uchwała z dnia 8 lipca 1994 r.
II UZP 13/94

Przewodniczący SSN: Teresa Romer, Sędziowie SN: Stefania Szymańska (sprawozdawca), Maria Tyszel,

Sąd Najwyższy, przy udziale prokuratora Stefana Trautsolta, w sprawie z wniosku Doroty I. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w P. o rentę rodzinną wypadkową i jednorazowe odszkodowanie, po rozpoznaniu na posiedzeniu jawnym dnia 8 lipca 1994 r. zagadnienia prawnego przekazanego przez Sąd Apelacyjny w Poznaniu postanowieniem z dnia 9 lutego 1994 r., [...] do rozstrzygnięcia w trybie art. 391 k.p.c.,

"Czy wypadek jakiemu uległ poborowy wezwany do stawienia się zgodnie z art. 27 ust. 1 ustawy z dnia 21.X.1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (jednolity tekst: Dz. U. z 1992 r., Nr 4, poz. 16) przed komisją lekarską uważa się za wypadek w szczególnych okolicznościach określonych w § 5 ust. 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 3.X.1975 r. w sprawie podstawy wymiaru renty z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej, świadczeń dla pracowników, którzy ulegli wypadkom w szczególnych okolicznościach oraz świadczeń dla osób nie będących pracownikami (Dz. U. nr 33, poz. 179 z późn. zm.), względnie za wypadek w drodze do pracy lub z pracy w rozumieniu § 15 pkt 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej oraz Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 17.X.1975 r. w sprawie zasad i trybu orzekania o uszczerbku na zdrowiu oraz wypłacania świadczeń z tytułu wypadku przy pracy, w drodze do pracy i z pracy oraz z tytułu chorób zawodowych (Dz. U. nr 36, poz. 199 z późn. zm.) ?"

p o d j ś ł następującą uchwałę:

Członkom rodziny poborowego, wezwanego do stawienia się przed komisją lekarską (art. 27 ust. 1 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powsze-

chnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej - jednolity tekst: Dz. U. z

1992 r., Nr 4, poz. 16), który uległ śmiertelnemu wypadkowi w drodze do siedziby tej komisji lub w drodze powrotnej, przysługują świadczenia na zasadach i w trybie przewidzianym dla pracowników w przepisach o świad-

czeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych. Prawo do tych świadczeń ustala i świadczenia wypłaca Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

U z a s a d n i e n i e

Przedstawione zagadnienie prawne powstało na tle następującego stanu faktycznego:

Marcin I., urodzony w dniu 26 kwietnia 1971 r., zatrudniony w prywatnym Zakładzie Murarsko-Betonarskim w R. od dnia 11 czerwca 1990 r., otrzymał wezwanie do stawienia się na Komisję Poborowś w G. W. w dniu 13 marca 1991 r.

Po stawieniu się przed Komisjś, celem dostarczenia zdjęć udał się do domu motocyklem kolegi i w czasie drogi na prostym odcinku uderzył w tył przyczepy

ciśgniętej przez ciśgnik, w wyniku czego podniósł śmierć na miejscu.

Wnioskodawczyni jako żona imieniem własnym oraz małoletniego syna Alana

I., urodzonego w dniu 23 września 1990 r., domaga się przyznania renty rodzinnej

wypadkowej oraz jednorazowego odszkodowania.

Organ rentowy decyzyjś z dnia 24 stycznia 1992 r. załatwił wniosek odmownie,

z tym uzasadnieniem, że wypadek śmiertelny, jakiemu uległ mśż

wnioskodawczyni

nie jest wypadkiem przy pracy, jak również w drodze do pracy lub z pracy w

rozumieniu przepisów ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu

wypadków przy pracy i chorób zawodowych (jednolity tekst: Dz. U. z 1983 r., Nr 30,

poz. 144 ze zm.).

Sśd Wojewódzki-Sśd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Poznaniu wyrokiem z dnia 1 czerwca 1993 r. zmienił zaskarżonś decyzję w ten sposób, że

"przyznał odwołującej na syna Alana I. rentę rodzinną wypadkowś od dnia 14 marca

1991 r. oraz jednorazowe odszkodowanie z tytułu śmierci Marcina I. z powodu

wypadku przy pracy". Sśd Wojewódzki, powołując się na przepis art. 6 ust. 1 i 2

wyżej wymienionej ustawy, przyjśś, że Marcin I. uległ wypadkowi w czasie urlopu

okolicznościowego udzielonego mu w związku z obowiązkiem stawienia się do poboru; wypadek zdarzył się więc w związku z wykonywaniem "poleceń władz państwowych w drodze do komisji poborowej", tj. w czasie podróży służbowej w

okolicznościach innych, niż wykonywanie zwykłych obowiązków pracowniczych;

majścy zaś na względzie, że Marcin I. nie był w chwili wypadku nietrzeźwy, ani że

nie udowodniono, by do wypadku doszło z jego wyłącznej winy, dlatego członkowie

jego rodziny uprawnieni śś - zgodnie z art. 12 tej ustawy - do jednorazowego

odszkodowania, a zgodnie z art. 26 - do renty rodzinnej.

Natomiast zdaniem Sśdu Apelacyjnego w Poznaniu, nie ulega wątpliwości, że

wykonanie polecenia władz państwowych nie może być uznane za podróż służbowś

w rozumieniu art. 6 ust. 2 cytowanej wyżej ustawy. Sąd Apelacyjny podkreślił, że istotę podróży służbowej stanowi polecenie wyjazdu w związku z wykonywaniem pracy, co w sprawie w ogóle nie zachodzi. Dlatego Sąd Apelacyjny nie podzielił stanowiska Sądu Wojewódzkiego, iż śmiertelny wypadek, jakiemu uległ Marcin I. w dniu 13 marca 1991 r. jest wypadkiem przy pracy. Sąd Apelacyjny wywiódł dalej, iż Marcin I. wezwany na komisję poborową również nie odbywał drogi w związku z pracą, gdyż za drogę do pracy lub z pracy w rozumieniu § 14 i 15 w/wym. rozporządzenia z dnia 17 października 1975 r., pozostając w związku z pracą uważa się między innymi, drogę do innego punktu w celu spełnienia powinności pracowniczej, a więc łączącej się z interesem zakładu pracy, co również nie miało miejsca i dlatego przedmiotowego zdarzenia nie można uznać za wypadek w drodze do pracy lub z pracy w rozumieniu § 15 pkt 2 tegoż rozporządzenia.

Sąd Apelacyjny jednak podkreślił, że Marcin I. w dniu zdarzenia wykonywał swój obowiązek obywatelski wynikający z ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (jednolity tekst: Dz. U. z 1992 r., Nr 4, poz. 16). Przepisy tej ustawy - wywiódł dalej Sąd Apelacyjny - nie przewidują dla mężczyzn przedpoborowych i poborowych w razie wypadku w drodze do miejsca wezwania lub w drodze powrotnej oraz członków rodzin osób zmarłych wskutek takiego wypadku świadczeń na zasadach i w trybie przewidzianym dla pracowników w przepisach o świadczeniach na podstawie wymienionej wyżej ustawy wypadkowej. Wypełnienie obowiązku obywatelskiego przez Marcina I. prowadziło w konsekwencji do obrony Ojczyzny i dlatego - zdaniem Sądu Apelacyjnego - wypadek, jakiemu uległ on w dniu 13 marca 1991 r. można uznać za wypadek w szczególnych okolicznościach w rozumieniu § 5 ust. 2 powołanego wyżej rozporządzenia z dnia 9 października 1975 r., skoro się zważy, że ustawodawca za taki wypadek uznał, między innymi, wypadek przy chronieniu własności społecznej przed groźbą jej szkód. Wypadki osób wezwanych w celu wypełnienia obowiązku obywatelskiego wynikającego z art. 27 ust. 1 w/wymienionej ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. powinny być uznane jako wypadki w szczególnych okolicznościach w rozumieniu § 5 ust. 2 w/wym. rozporządzenia, skoro przepisy tej ustawy nie przewidują świadczeń w razie wypadku zaistniałego w takich okolicznościach. Za

przyjęciem takiego poglądu przemawiają - zdaniem Sądu Apelacyjnego - również względy społeczne, moralne oraz zasada równości i praworządności w demokratycznym Państwie. Sąd Apelacyjny jednak podnosi, że zajęcie takiego stanowiska byłoby wątpliwe przy założeniu, że wyliczenie wypadków zawarte w ust. 2 § 5 wyżej wymienionego rozporządzenia z dnia 3 października 1975 r., z tytułu których przysługują świadczenia wymienione w ust. 1 tego przepisu, jest wyczerpujące.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. W świetle bezspornego stanu faktycznego sprawy należy podzielić stanowisko Sądu Apelacyjnego, iż wypadek jakiemu uległ mąż wnioskodawczyni nie może być zakwalifikowany jako wypadek zaistniały w czasie podróży służbowej w rozumieniu art. 6 ust. 2 pkt. 1 ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (jednolity tekst: Dz.U. z 1983 r., Nr 30, poz. 144 ze zm.), określanej dalej jako "ustawa wypadkowa z 1975 r.".

Trafna jest argumentacja Sądu Apelacyjnego, że istotą podróży służbowej stanowi polecenie wyjazdu w związku z wykonywaną pracą, co w przypadku męża wnioskodawczyni nie miało miejsca. W dniu wypadku udał się on bowiem w drogę w celu stawienia się przed komisją poborową, co nie pozostawało w jakimkolwiek związku z wykonywaną pracą w prywatnym zakładzie murarsko-betoniarskim. Udanie się męża wnioskodawczyni w drogę było spowodowane wyłącznie polecen-

niem komisji poborowej do stawienia się w określonym miejscu i w czasie przed tą komisją.

Zasadne jest także stanowisko Sądu Apelacyjnego, iż - z uwagi na stan faktyczny sprawy - brak jest podstawy do zakwalifikowania przedmiotowego zdarzenia jako wypadku w drodze do pracy lub z pracy w rozumieniu §§ 14 i 15 rozporządzenia Ministra Pracy, Płac i Spraw Socjalnych oraz Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 17 października 1975 r. w sprawie zasad i trybu orzekania o uszczerbku na zdrowiu oraz wypłacania świadczeń z tytułu wypadku przy pracy, w drodze do pracy i z pracy oraz z tytułu chorób zawodowych (Dz. U. Nr 36, poz. 199 ze zm.). Mąż wnioskodawczyni nie odbywał drogi z domu do pracy lub z pracy do domu, ani też nie udał się w drogę do innego miejsca w celu spełnienia czynności

zwiększanych z pracś. Nie ma też podstawy do zrównania jego drogi do siedziby komisji poborowej z drogś do miejsca lub z miejsca wykonywania zadań społecznych (§ 15 pkt 2).

Natomiast nie można podzielić sugestii Sřdu Apelacyjnego co do ewentual-

nego zakwalifikowania wypadku, jakiemu uległ mśż wnioskodawczyni, jako wypadku

w szczególnych okolicznořciach w rozumieniu § 5 ust. 2 rozporzřdzenia Rady

Ministrów z dnia 3 pařdziernika 1975 r. w sprawie [...] řwiadczeń dla pracowników,

którzy ulegli wypadkom w szczególnych okolicznořciach, oraz řwiadczeń dla osób

nie bęďcych pracownikami (Dz. U. Nr 33, poz. 182 ze zm.). Przepis § 5 wyżej

wymienionego rozporzřdzenia przewiduje řwiadczenie dla osób, które uległy wypadkowi w szczególnych okolicznořciach, jednak w ust. 2 wymienia enumeratywnie wypadki, z tytułu których przysługujř řwiadczenia okreřlone w ust. 1.

Wyliczenie to jest wyczerpujřce, a ponieważ nie obejmuje ono wypadków poborowych w drodze do siedziby komisji poborowej lub w drodze powrotnej, nie ma

podstawy do zastosowania tego przepisu. Treřć pkt 2 ust. 2 § 5 wyżej wymie-

nionego rozporzřdzenia (wypadek przy chronieniu własnořci społecznej przed

groźścř jej szkodř), na który to przepis powołał się Sřd Apelacyjny, jest jednozna-

czna i nie daje podstawy do rozciřgnięcia tego przepisu na wypadki poborowych,

jakie mogř zaistnieć w drodze do komisji poborowej lub z powrotem do miejsca

zamieszkania.

2. Powyřsze rozwařania jednak nie przesřdzajř o tym, iż poborowy, który

uległ wypadkowi w drodze do siedziby komisji poborowej (lub w drodze powrotnej), a

w razie wypadku řmiertelnego uprawnieni członkowie jego rodziny, nie korzystajř z

ochrony ubezpieczeniowej w zakresie řwiadczeń wypadkowych. Podstawy do

zajęcia korzystnego rozstrzygnięcia naleřy jednak poszukiwać w przepisach

ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiřzku obrony Rzeczypospolitej

Polskiej (jednolity tekst: Dz. U. z 1992 r., Nr 4, poz. 16ze zm.).

W myřl art. 1 teřże ustawy obrona Ojczyzny jest sprawř i obowiřzkiem wszystkich obywateli Rzeczypospolitej Polskiej, zař zgodnie z art. 27 i art. 32

poborowi (mężczyřni, którzy w danym roku kalendarzowym kończř 19 lat), sř obowiřzani stawić się przed komisjř poborowř w okreřlonym miejscu i czasie - pod

rygorem grzywny. Równieř w myřl art. 52 osoby podlegajřce powszechnemu obowiřzkowi obrony sř obowiřzane do osobistego stawienia się na wezwanie

właściwych organów w sprawach dotyczących tego obowiązku w terminie i miejscu określonym w wezwaniu oraz do poddania się badaniom lekarskim. Na poborowym spoczywa więc obowiązek ustawowy stawienia się w wyznaczonym terminie i miejscu przed komisją poborową.

Ustawa o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oprócz przepisów dotyczących zasadniczej służby wojskowej zawiera przepisy regulujące służbę w obronie cywilnej, służbę zastępczą, a także przepisy regulujące obowiązki świadczeń osobistych w czasie pokoju. W myśl art. 200 obowiązki świadczeń osobistych, polegających na wykonywaniu różnego rodzaju prac doraźnych na rzecz przygotowania obrony Państwa, może być nałożony na osoby posiadające obywatelstwo polskie, które ukończyły 16 lat, a nie przekroczyły 60 lat życia. Zgodnie z art. 206 ust. 3 osobom takim, które doznały uszczerbku na zdrowiu wskutek wypadku powstałego podczas lub w związku z wykonywaniem świadczeń osobistych albo w bezpośredniej drodze do miejsca wykonywania tych świadczeń lub w drodze powrotnej, oraz członkom rodzin osób zmarłych wskutek takiego wypadku, przysługują świadczenia na zasadach i w trybie przewidzianym dla pracowników w przepisach o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych z tym, że prawo do świadczeń ustala i świadczenia wypłaca Zakład Ubezpieczeń Społecznych. Odpowiednie świadczenia przewidziane są także dla poborowych, odbywających służbę zastępczą (art. 197) lub służbę w obronie cywilnej (art. 162).

Ustawa o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej natomiast nie przewiduje żadnych świadczeń wynikających ze szkód poniesionych przez poborowych (członków ich rodzin) w razie wypadku zaistniałego w drodze do siedziby komisji poborowej lub w drodze powrotnej. Uzasadnione jest zatem stanowisko, że w tym zakresie mamy do czynienia z luką w prawie. Nie ma bowiem żadnych racjonalnych argumentów, ażeby przyjąć, iż prawodawca uznał, że takie sytuacje są prawnie obojętne i nie ma potrzeby ich prawnego unormowania. Dlatego w celu usunięcia tej luki w drodze analogii należy odnieść się do takiej normy prawnej, która dotyczy najbardziej zbliżonego stanu faktycznego i która jest najbardziej zbliżona z punktu widzenia celu dyspozycji prawnej (tzw. ratio legis).

Kierując się powyższymi przesłankami Sąd Najwyższy uważa, że najbardziej zbliżoną normą prawną jest art. 200 ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, ponieważ osobiste stawiennictwo przed komisją poborową

wś jest obowiązkiem wynikającym z ustawy i dotyczy osób, które nie są
żołnierzami,
ale których działanie zmierza do obrony Państwa. W konsekwencji - w
drodze
analogii - należy zatem przyjąć, iż w stosunku do takich osób (członków
rodziny) - w
razie szkód spowodowanych wypadkiem w drodze do siedziby komisji
poborowej lub
w drodze powrotnej, należy stosować przepis art. 206 ust. 3 ustawy o
powszechnym
obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej; oznacza to, iż takim osobom
przysługują świadczenia na zasadach i w trybie przewidzianym dla
pracowników w
przepisach o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób
zawodowych.

Jeżeli ustawodawca udziela ochrony osobom (członkom rodzin), które
doznały szkody przy wykonywaniu doraźnych świadczeń na rzecz obronności
Państwa, to tym bardziej ochrona ta i stosowne świadczenia należą się
poborowym
(członkom ich rodzin), którzy wezwani do stawienia się w miejscu siedziby
komisji
poborowej, a więc do wypełnienia ustawowego obowiązku zwińzanego z obroną
Państwa, doznali szkody wskutek wypadku, jakiemu ulegli w tej drodze.

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy podjął uchwałę o treści
przyto-

czonej w sentencji.

=====